

PIERRE MICHON

Rimbaud, poeg

Prantsuse keelest tõlkinud Leena Tomasberg

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

Pierre Michon

Rimbaud le fils

Éditions Gallimard, 1991

Teose väljaandmist on toetanud Prantsuse Instituut Eestis ja Prantsuse Instituut Pariisis.

© Éditions Gallimard, Paris, 1991

© Tõlge, kommentaarid ja saatesõna. Leena Tomasberg ja Loomingu Raamatukogu, 2024

© Kaanefoto. David Farreny, Vikipeedia, 2007, CC BY-SA 3.0

Toimetanud Triinu Tamm

Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

Kujundanud Maris Kaskmann

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,

Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,

Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-755-16-7 (trükis)

ISBN 978-9916-755-17-4 (epub)

*Meie vahel on terve ajastu ja niiid
lõpmatu lumme mattunud maa.*

Mallarmé

I
Öeldakse, et *Vitalie Rimbaud*,
sündinud *Cuif*

Öeldakse, et *Vitalie Rimbaud*, sündinud *Cuif*, maatüdruk ja kuri naine, kannatav ja kuri, tõi ilmale *Arthur Rimbaud*'. Me ei tea, kas ta kõigepealt vandus ja seejärel kannatas, või kas ta vandus, sest pidi kannatama, ja selle sajatuse juurde jäigi; või kas needmine ja kannatus, ühendatud nagu ühe käe sõrmed, kattusid ta vaimus, vaheldusid, kihutasid teist takka, nõnda et nende puutest ärritatud mustade sõrmede vahel muserdas ta oma elu, oma poega, oma elavaid ja oma surnuid. Küll aga teame, et selle naise mehest, kes oli selle poisi isa, sai elusast peast kummitus kaugete garnisonide purgatooriumis, tühipaljas nimi, selleks ajaks, kui poiss oli kuus. Vaieldakse, kas see kergemeelne isa, kes oli kapten, kes nagu muuseas anoteeris grammatikaraamatuid ja luges araabia keelt, jättis õigustatult maha selle hämaruse olendi, kes oma hämarasse varju tahtis kiskuda ka teda, või kas muutus too sääraseks varju tõttu, millesse hülgamine ta heitis; sellest ei tea me midagi. Öeldakse, et laps, kelle koolipingi kõrval seisis ühel pool see kummitus ja teisel too sajatuste ja hukatuse olend, oli laitmatu õppur, keda kütkestas muistne värsside mäng: vahest kuulis ta vana hea värsmöödu kaheteistkümnes jalas kaugete garnisonide kummituslikku pasunat ja samuti hukatuse olendi issameiesid, sest oma kurja kannatuse skandeerimiseks oli too leidnud Jumala, nii nagu ta poeg oli samal eesmärgil leidnud värssid ja pannud neis oivaliselt paari pasuna ja issameie. Värssid on teada-tuntud kosjamoorigid. Näib niisiis, et juba maast madalast sepitses ta suure hulga värssse kord ladina, kord prantsuse keeles; neis värssides, mis on säilinud, imet ei sündinud: need pärinevad ühe päris andeka provintsipoisi sulest, kelle raev ei ole veel leidnud oma õiget, otsekui olemuslikku rütmi, seda täpset rütmi, mille jõul raevust saab halastus, kaotamata kübetki oma teravusest, raev ja halastus põimunud hoos, paiskumas õhku üheskoos ja langemas kogu raskusega tagasi, või sööstmas üles, aga jäädes sinna põimunult püsima, raskena, võimetuna nagu ilutulestikurakett, mis peos

* Vt ka tõlkija märkusi ja viiteid lk 56–64.

läheb lahti, aga pritsib laitmatult sädemeid – kõike seda, mis hiljem peab kandma Arthur Rimbaud' nime. Need on koolipoisi heliredelid. Ajal, mil ta nende heliredelitega ruudulisi vihikulehti täitis, on kindel, et naeratust ta näol naljalt ei nähtud ja ta tusatses, nagu tõestavad fotod, mida vagad käed on siin ja seal kogunud, paljundanud nagu leivapäitse ja mis on tuhmumata läbi käinud igast vagast käest kogu maailmas: Charleville'is, põlvedel Rossat' õppeasutuse väike kahurväelase vormimüts, käsivarre ümber naeruväärne kiriklik riideräbal, millega emad toona poegi armulaua puhuks ehtisid, ja tema väikesed sõrmed, siin pistetud palveraamatu vahele, mis võis olla kapsaroheline, seal peidus vormimütsi salajases õõnes, pilk aga alati kuri ja põrniitsev, ette sirutatud nagu rusikas, just nagu sügavas põlguses või ihas fotograafi vastu, kes noil aegadel puges musta keebi alla, et septseda minevikust tulevikku, salakaubitseda ajaga, mille peale laps alalõpmata mossitas. Ja tema edasine käekäik, või meie vagadus, ütleb meile, et tegelik raev selle välise mulje all oli arvestatav: mitte ainult käepaela ja vormimütsi vastu, vaid käepaela ja vormimütsi vastu samuti. Sest neis nartsudes peitusid väidetavalt Kapteni vari ning elav hukatuse ja keeldumise, Jumala nimel keeldumise olend, need piitsutasid ta hinge, et temast saaks Rimbaud: mitte nemad isiklikult, vaid nende müütilised kujud teine teisel pool koolipinki; ja võimalik, et vihates kõigest hingest nii ühte kui ka teist, vihates niisiis värssse, milles issameied ja pasunahüüd üheks said, armastas ta südamest missiooni, mille need ta õlule panid. Sellepärast ta mossitaski. Ta jäi endale kindlaks ja me teame, mis edasi sai.

Või vahest ei vihanud ta neid sugugi: viha ei ole hea kosjamoor. Värsid on loodud selleks, et neid ära anda ja saada vastu midagi, mis sarnaneb armastusega; värsid punuvad pruudipärgi; ja nii hukatuslik, kui ta ka polnud, võib-olla just sellepärast, et ta seda oli, oli hukatuse olend rohkem kui kes tahes teine loodud selleks, et võtta vastu armastust, ja miks mitte seda ka anda: nagu iga teine, ihkas temagi kättesaamatut armastust, olgu teadmatult või mitte. Et ta oli aga viskunud issameiedesse, pühendunud pimedusele, oma mustadele sõrmedele, mis ta sisemuses saherdasid ja ta rõõmu ribadeks rebisid, sest ta oli vajunud kaelast saati pöördumatusse, mõõtmatusse, sest eks ju temagi tusatses, siis kõik need tavalised kingikesed, lilled ja armsad naeratused, Hugo laadis magusad salmid, milles lõpuks on ju samuti tõde ja mis

kannavad armastust ühelt hukatuseta olendilt teiseni, talle ei kõlvanud. Lilled ja naerunäod rebis ta ribadeks, nagu kõik muu: sest ta ei armastanud seda poega, kes oli ta ise, sest ta ei armastanud iseennast, või mine sa tea; sest ta armastas endas vaid seda põhjatut kaevu, kuhu kõik langes; ja oli liialt hõivatud sellega, et kobada pimesi kaevu seinu, kombata selle põhja, ega võinud märgata õiekesi, mis kasvasid kaevu serval. Talle oli tarvis krehvtisemaid kingitusi. Ja poeg, kes oli algusest peale teadnud, et lillekimbud ja naerunäod, kena lips, viikis püksid, väikese härrasmehe hoiak ja suu kui roosinupp, kõik need Hugo laadis pojamaneerid ei ole piisavad, ei mõju, need põlatakse ära, muserdatakse kahe musta sõrme vahel ja visatakse kaevu, poeg niisiis oli leidnud lahenduse, mis oli ema lahenduse kõrgusel, ja sepitses selle mõõtmatu leina tarvis väikesi mõõtmatuid kingitusi – omaenda loodud issameiesid: suuri riimitud keeles palu, millest ema midagi ei mõistnud, ent mille kohale kummardudes nägi ta ehk, suutmata neid lugeda, midagi sama määratud nagu tema kaev ja sama järelejätmatut nagu ta sõrmed, purustava kire, oma põhjuse unustanud ja tagajärje ületanud kire jälge, puhast tagajärjetut armastust; sünetesse lõpusilpidesse pakitud otsekui kiriklike palu, mis lõhnasid jalakruvide ja vangikongide järele; puukeelt, mille ta emale kingiks tõi; ladinakeelseid tiraade Iugurthast ja Herculesest, surnud keele surnud kapteneist; kahtlemata oli neis tiraadides lendu tõusvaid tuvisid ja juunihommikuid ja trompeteid, aga kõik see oli paberile pandud läbipaistmatus keeles, pesueht detsembri-keeles, ja paigutatud kalligraafiliselt lehele, nagu värsid on, tähendab kahe leheserva vahel pikk kitsas tindist kaev, mille põhja lugeja lehekülg lehekülje järel aina langeb. Võib-olla ema süda hõiskas selle ees, sõnatuna, ta tundis end ära, ja Charleville'i söögisaalis istuv laps nägi pilku temale tõstes, kuidas tal viivuks suu otsekui hämmingust, otsekui austusest, otsekui kadedusest lahti vajus, sõrmed tema sees aga peatasid mõru muserdamistöö ja sajatuste allikas kuivas, vaibus, just nagu oleks ta selles puukeeles, mida ta ei suutnud lugeda, aimanud endast võimsama kaevumeistri tööd, kaevumeistri, kes kaevas sügavamale ja päästmatumalt, kes oli tema meister ja kes teatud mõttes ta lunastas. Siis silitas ta poisi pead, see on võimalik. Sest see oli, kui nii võtta, kingitus. Ja kui poiss mõni teine kord luges valjult ette oma järjekordset vergiliusliku tiraadi versiooni, mida ta oli nimme mõne kodukandi konkursi jaoks lihvinud, sest võime ette kujutada, et nii ta

sageli luges, just nagu Saint-Cyri pansionaadi tütarlapsed kuninga ees, ja tema, maanaine, kes istus nagu kuningas, rabatud, kuid vaoshoitud, kõrk, kuninglik, see tähendab armutu, niisiis kui poiss luges emale ette neid ülimalt ülevaid issameiesid, ise samuti kuninglik, kirglik, imeline ja naeruväärne nagu väike Bonaparte Brienne'is, nagu temagi pisut hirmuäratav, siis võime kujutleda, et sel hetkel olid nad lähedasemad, kui oleksid eales võimalikuks pidanud; aga teineteisest väga kaugel, kumbki oma troonil ja soovimata sealt alla astuda, nagu kaks valitsejat, kes oma kaugetest pealinnadest peavad kirjavahetust. Lapseeas luges ta niisiis emale oma luuletusi ja ema kuulas, olen selles kindel. Nad tegid teineteisele selle kingituse, nagu mõned kingivad lillekimbu ja saavad emalt tänutäheks suudluse naeratava isa silme all; ja ka isa oli seal, nad kuulsid puukeele tagant kadunud pasunat. Jah, need kaks mõõdutundetut, kes Charleville'i söögitoas vastamisi istusid, mõõtu võtsid, pakkusid omamoodi armastust: ja seda õhus hõljuva rütmistatud keele kaudu. Kuni aga keel ülal lühtrite all sibatit pidas, siis nemad ise, nende maised kehad, mis istusid toolil või seisid ja lugesid lauale nõjatudes midagi ette, need nende kehad mossitasid.

Ja ka seda on kahtlemata öeldud, sest selle lapseliku mossitamise kohta fotograafi ees ja Vitalie Rimbaud' mossitamise kohta, mida aga ei teata, sest ükski fotograaf ei jäädvustanud teda igaveseks ajaks oma musta keebi all, on kõik juba öeldud. Ja peaaegu kõik on öeldud ka tolle teise kohta, kes ilmselt samuti ei olnud naljavend, selle varju kohta, kes osales *in absentia* neil verbaalsetel mõõduvõttudel söögitoas, Kapteni kohta, kellest siiani on niisama vähe fotosid, ehkki mõnikord pidi ta ometi poseerima Purgatooriumis kaamera ees mõnede kaugete garnisonide allohvitseride seas, siludes sõrmede vahel kikkhabet või tagudes kaarte või seistes, käsi mõõgapidemel – ja võib-olla meenutades just sel silmapilgul väikest Arthuri. Ta meenutab Arthuri koltunud seepiafotol ühel pööningul Ardennides; sada aastat ei ole keegi teda näinud; pasun hüüab ta selja taga, me ei kuule seda. Vagad leiavad kord selle portree, ja võite siis selle kohal uneleda, näete tema kätt mõõga käepidemel või silumas vuntse, te ei tea, millest ta mõtleb. Praegu aga on tema nägu teile tundmatu.

Seevastu on tuntud poisi teiste esivanemate näod, sest neist on fotosid ja varasemast ajast portreemaale, ajajärgust, mil vaid maalikunstniku käsi võis maapõuest pärit pigmentide abil salakaubitseda

ajaga, ja mitte veel hõbedasoolad võlukastis musta keebi all. Sest nagu teada, võlgnes ta elu teistelegi eellastele, kes jäid tema kõrvale, mitte ainult fotol, nad olid ka samavõrd kasutada-käsitada, nagu ema oli järeleandmatu, ja kokkuvõttes polnud nii kummituslikud nagu isa, olid ilmsemad, kindlamalt tõendatud paksude raamatute abil, mille kaanel seisis nende nimed, kui oli too isa oma Bescherelle'i grammatikaga, mille ta lahkumise rutus Charleville'i maha jättis ja mis, tõsi küll, oli samuti paks, kus aga isa jälg lehekülje serval erudeeritud märkustes ja loetamatutes varesejalgades oli pea aimamatu; grammatikaraamatuga, mis ei kandnud kaanel mitte Rimbaud', vaid vendade Bescherelle'ide nime. Jah, vabana sugulussidemetest Kapteni ja tema naisega, ja võib-olla niisama sattumuslikuna nende suhtes nagu seitse kauget planeeti Kuu ja Päikese suhtes, ilmusid autoriteetseina esiisad, majakad, nagu öeldi, kauged tähed kolledži öös, Malherbe ja Racine, Hugo, Baudelaire ja väike Banville: kes, üks võrsudes teisest, tõid üksteist ilmale enam-vähem selles järjekorras, panid aluse kanoonilisele põlvnemisahelale, mis kihutab paari kaupa tagant kahteteist värsijalga, kõik nad tulid sealt, kõik lükitud suurele kahteteistkümmne värsijala vardale nagu erisugused, ent siiski sarnased sädelevad rõngad, ja sellest kergest varieerimisest nad sündisid, said nime; kes selle pika nabanööriga ulatuvad tagasi Vergiliuseni, Vergiliuseni, kes ei vajanud kahteteist värsijalga, sest tema oli Vana, oli alusepanija, temal oli selleks voli; kelle juured olid veel kaugemal enne Vergiliust, enne Homerost, otse nimetamatus Nimes; kel kõigil oli selle sugupuu põlistamiseks üks eriline teis-poolsuse voli, kes sel moel sigitamiseks ei tarvitsenud naisi, sajatajaid, ja rääkisid oma paksudes tummades raamatutes valjemini kui sajatajad; ja viimasel võsul Charleville'is oli see eelkäijate virn käeulatuses oma väikesel koolipingil. Ta ei olnud kindel, et kuulub kord nende hulka; aga ta kuuluski juba, sest nii ustavalt, kui ta neid austaski, ta mitte ainult ei austanud neid, niisamuti südamest ta ka põlgas neid: nad seisis tema ja nimetamatu Nime vahel, nad rõhusid, nad olid ees. Me teame, et lõpuks ta ületas neid, sai neist võitu, oli meister neist üle: ta murdis varda ja seda tehes murdis kaela, enne kui oleks jõudnud kolmenigi lugeda.